

विक्रांद टाइम्स

संपादक - अरुणकुमार एस. मुंदडा

VIKRAND TIMES

Postal Reg. No. H2/RNP/AGD-144/2017-19

कार्यकारी संपादक - संदेश ए. मुंदडा

छत्रपती संभाजीनगर वर्ष : १० अंक : ४१

गुरुवार, दि. ४ डिसेंबर ते १० डिसेंबर २०२५

RNI NO. MAHMAR/2016/67131

पान ८ / किंमत २ रुपये

कोणत्याही परिस्थिती पन्नास टक्क्यांपेक्षा जास्त आरक्षण जाऊ घायचे नाही, असा स्पष्ट आदेश असताना काही नगरपालिका, महानगरपालिका आणि जिल्हा परिषदा, पंचायत समित्यांत हे आरक्षण मर्यादिपेक्षा जास्त कसे होऊ दिले, हा आता मूलभूत प्रश्न आहे. सर्वोच्च न्यायालयाच्या आदेशाचा अर्थ चुकीचा काढला गेला, की जाणीवूर्वक जादा आरक्षण दिले, हा आता संशोधनाचा विषय आहे; परंतु त्यामुळे निवडणुकीच्या वेळेच्या व्यवस्थापनात अडचण आली, हे विसरता येणार नाही. खरेतर चुकीचा अर्थ लावण्यामुळे निवडणूक यंत्रेवर झालेला वाढीव खर्च, न्यायालयीन लळाचा खर्च संबंधितांच्या पगारातून वसूल करायला हवा. आता निवडणूक आयोगावर सर्वपक्षीय टीका करीत आहेत. त्यातही मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस यांची टीका तर जास्त हास्यास्पद आहे. निवडणूक आयुक्तांची नियुक्ती कोण करते, केंद्र आणि राज्यात सरकार कुणाचे आणि निवडणूक आयोग कुणाच्या सल्ल्यानुसार काम करतो, हे वेगळे सांगण्याची गरज नाही; परंतु फडणवीस हे ही विरोधकांची भाषा बोलत असतील आणि सत्ताधारीही त्यांच्याच सुरात सूर मिसळत असतील, तर काय बोलायचे, हा प्रश्न आहे. त्याचा दुसरा अर्थ निवडणूक आयोगाने आता सर्वांचा विश्वास गमावला आहे, असाही होतो. अगोदरच मतदार याद्यातील घोळापासून निवडणूक आयोगाने जे घोळ घालून ठेवले आहेत, त्यावरून वादांग उठले असताना आता निवडणुकीच्या व्यवस्थापनातला सावळा गोंधळ पाहता स्वायत आणि अनुभवी निवडणूक आयोगाची हीच का यंत्रणा असा प्रश्न उपस्थित होतो. स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीच्या निमित्ताने राज्य निवडणूक आयोगाच्या भोंगळ कारभाराचे अनेक नमुने समोर आले आहेत. आयोगाने चार नोंदवेंबर रोजी २४६ नगरपालिका आणि ४२ नगरपंचायतीच्या निवडणुकांचा कार्यक्रम जाहीर केला. त्यानुसार दोन डिसेंबरला मतदान आणि तीन डिसेंबर रोजी मतमोजणी होणार होती. प्रत्यक्षात उमेदवारीवरून कोर्टकचेच्या झाल्यामुळे निवडणूक आयोगाला सुधारित कार्यक्रम जाहीर करावा लागला; मात्र यात काहीच पारदर्शकता नसल्याने मतदार, उमेदवार आणि राजकीय पक्षांचाही गोंधळ उडालेला दिसला.

निवडणूक आयोगाचा भोंगळ कारभार

देशात गेल्या ७३ वर्षांपासून निवडणुका होत आहेत. निवडणूक आयोगाकडे त्याचे व्यवस्थापन असते. स्थानिक स्वराज्य संस्थांसाठी अलिकडच्या तीस वर्षांत निवडणूक आयोग निवडणूक घेण्याचे काम करीत आहे. निवडणुकीचे व्यवस्थापन एवढ्या प्रदीर्घ अनुभवानंतर वादाच्या भोवन्यात सापडायला नको होते; परंतु सर्वोच्च न्यायालयाच्या स्पष्ट निकालानंतरही निवडणूक आयोग आणि महसूल यंत्रणेने घोळ घालून ठेवला, त्यामुळे निवडणूक आयोगाने सर्वपक्षीय टीका ओढवून घेतली. न्यायालयाने निवडणूक आयोगाच्या कारभाराची पिसेच काढली. हे टाळता आले असते; परंतु वेळेचे व्यवस्थापन न करता घिसाडघाडीने जे निर्णय घेतले, त्याचे परिणाम असेच होणार होते. सर्वोच्च न्यायालयात गेल्या काही वर्षांत ओबीसी आरक्षणाचा प्रश्न प्रलंबित होता. गेल्या फेब्रुवारीपासून सर्वोच्च न्यायालयाने वारंवार या प्रश्नावर निकाल देण्याचे आणि पन्नास टक्क्यांपेक्षा जास्त आरक्षण जाऊ न देण्याचे स्पष्ट आदेश दिले होते. सर्वोच्च न्यायालयाने अगोदरच निवडणुकीसाठी ३१ मे ची कालर्यादा घालून दिली होती. एवढ्या काळात महापालिका, जिल्हा परिषद, नगरपालिका आणि नगरपंचायतीची निवडणूक घेणे शक्य नव्हते, हे समजण्यासारखे होते; परंतु वेळ वाढवून घेऊन त्यानंतर या स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीच्या तीन टप्प्यांचे व्यवस्थित नियोजन करणे शक्य होते. निवडणूक आयोगाच्या दरबारी कायदेतज्ज्ञांची एवढी फौज असताना सर्वोच्च न्यायालयाच्या निकालाचा त्यांना अर्थ कळला नसेल, तर ते त्यांचे मोठे अपयश आहे.

अर्जाची छाननी ही प्रक्रियाच वाद निर्माण करणारी असते. अनेकदा उमेदवारी अर्जावर आक्षेप घेतले जातात. अर्ज योग्य ठरवले जातात. निर्णय कोणताही असला, तरी त्यावर अपील केले जाते. प्रकरणे न्यायालयात जातात. हे पहिल्यांदाच घडते आहे असे नाही. यापूर्वी ही ते घडले आहे; परंतु आताइतका वाद आणि मतदानाला काही तास राहिले असताना निवडणूकच रद्द करून ती लांबणीवर टाकण्याचा एवढा मोठा घाऊक प्रकार निवडणुकीच्या इतिहासात प्रथमच घडला आहे. त्याअगोदर निवडणुकीचे वेळापत्रक ठरवताना चिन्ह वाटपापासून मतदानापर्यंत प्रचारासाठी उमेदवारांना किती वेळ मिळणार आहे, हे निवडणूक आयोगाच्या पक्षात आले नव्हते का? एरकी प्रत्यक्ष मतदानाच्या एक दिवस अगोदर सायंकाळी पाच वाजेपर्यंत प्रचाराची मुदत असते. आता वेळ कमी मिळाल्याचा साक्षात्कार झाल्यानंतर एक दिवस अगोदर सायंकाळी पाच वाडवून देणे समजण्यासारखे होते; परंतु रात्री दहा वाजेपर्यंत प्रचारासाठी वेळ देण्यामागे काय तर्किकता होतो, निवडणूक आयोगाने गोंधळातील गोंधळाचा प्रत्यय आणून दिला होता. निवडणूक हे समजू शकले नाही. नगरपालिका आणि नगरपंचायतीचे अर्ज भरताना उमेदवारांना अनेक अडचणी आल्या. तसेच अर्जाच्या छाननीत निवडणूक निर्णय आधिकाऱ्याने दिलेल्या निर्णयाविरोधात काहींनी न्यायालयात धाव घेतली होती. त्यामुळे आक्षेप घेतलेल्या ज्या ३५ जागांवरील उमेदवारांच्या अपिलांवरील निकाल संबंधित जिल्हा न्यायालयाकडून २३ नोव्हेंबरनंतर देण्यात आले. त्यानंतर अशा नगरपालिका-नगरपंचायतीच्या सदस्यपदाच्या निवडणुका दोन डिसेंबरला घेण्यात येऊ नयेत, त्या वीस डिसेंबरला घेऊन २१ डिसेंबरला मतमोजणी केली जाईल तसेच यात नगराध्यक्षपदाचा समावेश असल्यास त्या नगरपालिकेची संपूर्ण निवडणूक स्थगित करावी, असा आदेश राज्य निवडणूक आयोगाने काढला होता. त्याअगोदर मंगळवेळ्यासारखे वेगळे निर्णय आयोगाने दिले होते. अगोदर नगराध्यक्षपदाची निवडणूक स्थगित, नंतर नगरसेवकपदाची निवडणूकही स्थगित असे निर्णय घेऊन निवडणूक आयोगाने गोंधळातील गोंधळाचा प्रत्यय आणून दिला होता. निवडणुका घ्यावा लागणार आहेत. आता जिल्हा परिषद, पंचायत समित्या आणि महापालिकांच्या निवडणुका जाहीर करण्याआगोदर अरक्षणात बदल करण्याचे आयुक्तांनी ठरवले असले, तरी पुन्हा हा वाद न्यायालयात जाण्याची शक्यता नाकारता येत नाही.

काही नगरपालिका आणि नगरपंचायतीच्या निवडणुका पुढे ढकलल्यानंतर त्यांच्या मतमोजणीच्या वेळीच पहिल्या टप्प्यातील नगरपालिका, नगरपंचायतीची मतमोजणी घ्यावी, एवढेही आयोगाला सुचले नाही. त्यामुळे काहींनी त्यावर न्यायालयात धाव घेतली. मुंबई उच्च न्यायालयाच्या नागपूर खंडपीठाने सर्व मतमोजणी आणि निकाल २१ डिसेंबर रोजी जाहीर करण्यास सांगितल्याने स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांचा बट्ट्याबोळ केल्याचा आरोप आयुक्त वाघमारे यांच्यावर होत आहे. निवृत्तीनंतर वाघमारे यांची जानेवारी २०२५ पासून राज्य निवडणूक आयोगाच्या आयुक्तपदी नियुक्ती करण्यात आली आहे. तत्पूर्वी ते बुलडाण्याचे जिल्हाधिकारी, नवी मुंबई महापालिकेचे आयुक्त तसेच पिंपरी-चिंचवड महापालिकेचे आयुक्त होते. त्यांनी विविध पदांवर काम केले आहे. पिंपरी-चिंचवड महापालिकेचे आयुक्त असताना एप्रिल २०१७ मध्ये लाचखोरीच्या प्रकरणामुळे ते चर्चेत आले होते. त्यांचे स्वीय सहाय्यक शिक्के १२ लाख रुपयांची लाच घेताना रंगेहाथ सापडले होते. त्यानंतर आयुक्त हेच यातील खरे सुत्रधार असल्याचा आरोप राष्ट्रवादी कॅगेसच्या माजी गटनेत्या मंगला कदम यांनी केला होता. तसेच वाघमारे हे मुख्यमंत्र्यांच्या मर्जीतील अधिकारी असल्याचाही आरोप होत होता. आता ते निवडणूक व्यवस्थापनामुळे वादात सापडले आहेत. न्यायालयाने मतमोजणीसाठी समान तारीख निश्चित करण्याची गरज व्यक्त केली. यामुळे सत्ताधारी आणि विरोधक दोघांनीही नाराजी व्यक्त केली. मुंबई उच्च न्यायालयाच्या औरंगाबाद खंडपीठानेही राज्य निवडणूक आयोगाच्या कार्यशैलीवर नाराजी व्यक्त केली. खंडपीठाने आयोगाला अखेरच्या क्षणी निवडणूक प्रक्रियेत गोंधळ घालणे हा गंभीर प्रशासनिक दोष आहे, असे म्हटले आहे. निवडणूक रद्द करण्यासारखे निर्णय शेवटच्या क्षणी घेणे अनुचित असल्याचे न्यायालयाने स्पष्ट करत, आयोगाला भविष्यातील निवडणुकांसाठी स्पष्ट आणि व्यवस्थित मार्गदर्शक सूचना तयार करण्याचे निर्देश दिले. औरंगाबाद खंडपीठाने आयोगाच्या कारभारवर रोष व्यक्त करत म्हटले आहे, की निवडणूक आयोगाचा सावळा गोंधळ अस्वीकार्य आहे. त्यामुळे पुढील आठवड्यात निवडणूक मार्गदर्शक सूचना तयार करा, अशी सूचनाही न्यायालयाने निवडणूक आयोगाला दिली आहे.

संपादकीय

ना फिटे अंधाराचे जाळे!

जगाने २१ व्या शतकात प्रवेश करून २५ वर्षे लोटली असली, तरी अजूनही जादूटोणा, मंत्र-पिशाच्च, भूत, करणी, पैशांचा पाऊस आदी कारणांची भीती किंवा आमिष दाखवून लूट करण्याचे प्रकार सुरु आहेत. जादूटोणाविरोधी कायदा होऊनही हे प्रकार थांबत नाहीत. त्याचे कारण आपल्याकडील नेते, संशोधक, शिक्षित आणि कथित विद्वानांचा वैचारिक गोंधळ संपलेला नाही. कार्यकारण भाव आणि तात्विकतेचा विचारच केला जात नाही. ज्या देशात लोक शनिवारी नखे कापत नाहीत किंवा तीन ज्योतिषी आणि शेजारच्या काकूंशी सल्लामसलत केल्याशिवाय मालमता खरेदी करत नाहीत, तिथे भारतीय राजकारणी, क्रिकेटपटू आणि चित्रपट तारे केवळ तर्काने काम करतात असे मानणे पूर्णपणे मूर्खपणाचे आहे. छत्तीसगडमधील बालोद या छोट्या जिल्ह्यात जवळजवळ दोन डझन लोकांना जादूटोण्याच्या नावाखाली पुरलेला खजिना शोधून काढताना लुटले गेले आहे. पूर्ण आकडेवारी अद्याप उपलब्ध नाही. कारण लोक आता फसवणूक झाल्याचे मान्य करायला तयार नाहीत. फसवले गेले आहे हे मान्य करण्यासाठी धाडस लागते. मानव एकामागून एक अनेक ग्रहांवर पोहोचत आहेत आणि मानवरहित अंतराळयान आणखी दूरच्या ग्रहांवर पोहोचत आहे. कृत्रिम बुद्धिमत्ता नैसर्गिक मानवी बुद्धिमत्तेला पूर्णपणे पराभूत करत आहे, तरीही केवळ छत्तीसगड किंवा भारतातच नाही, तर जगाच्या अनेक भागात लोक अजूनही अंधश्रद्धेत बुदालेले आहेत. दर आठवड्याला, या छोट्या राज्यात अर्धा डझन घटना घडतात, ज्या अंधश्रद्धा म्हणून पुन्हा पोस्ट केल्या जाऊ शकतात. लोकांचा विश्वास इतका प्रचंड आहे, की ते पूर्ण धर्मनिरपेक्षतेने फसवणुकीचा आनंद घेत आहेत. आता दोन डझन लोक पुढे आले आहेत, ज्यांनी दफन केलेला खजिना शोधण्यात लाखो रुपये गमावले आहेत. मुलांची वैज्ञानिक मानसिकता घडवणारे शिक्षण देण्याची गरज आहे. त्यासाठी प्राथमिक शाळांपासून वैज्ञानिक मानसिकता घडवणारे एक छोटे उदाहरण दिले होते. अध्यात्मात श्रद्धा असते. अंधश्रद्धा नसते; परंतु श्रद्धा आणि अंधश्रद्धातला सूक्ष्मसा फरक ओळखता आला पाहिजे. परमेश्वरावर किंवीही श्रद्धा असली, तरी दिल्लीला जाणाच्या ट्रेनमध्ये बसले, तरी ती चेन्नईला जात नसते, असे विनोबाजींनी सांगितले होते. जिथे आरोग्य सेवा उपलब्ध नाहीत, तिथे जादूटोणा आहे. जिथे कायदा ढिला आहे तिथे पंचायती भरतात. आदिवासी भागात तांत्रिकांना अजूनही 'देवदूत' मानले जाते. झारखंड, छत्तीसगड आणि ओडिशा सारख्या राज्यांमध्ये तांत्रिकांचे मोठे जाळे आहे. ते दावा करतात, की ते पाऊस अणू शकतात, बालमृत्यु रोखू शकतात अणि रोगांचे उच्चाटन करू शकतात. चेटकीण, भूत किंवा त्यागाचा अभाव ही प्रवृत्ती थांबत नाही, उलट वाढत आहे. सरकारी आकडेवारी दर्शवते की दरवर्षी अंधश्रद्धेमुळे खून आणि अपहरणाच्या सुमारे १०० ते १५० घटना घडतात; परंतु ही संख्या प्रत्यक्ष घडणाच्या घटनांपेक्षा खूपच कमी आहे, कारण बहुतेक प्रकरणे नोंदवली जात नाहीत. गावपंचायत शिक्षा देते, महिला भीतीपोटी गप्प राहतात आणि समाज ती परंपरा म्हणून नाकारतो. भारताचे भविष्य यातच आहे! मुलांना अंधश्रद्धेविरुद्ध शिकवले पाहिजे, जेणेकरून ते प्रौढ म्हणून किंवा त्यांच्या बालपणीही अशा फसवणुकीला बळी पडणार नाहीत. अशी मुले घरी जाऊन त्यांच्या पालकांना आणि कुटुंबातील इतर सदस्यांना अंधश्रद्धेविरुद्ध शिक्षित करू शकतील; पण पुरलेल्या खजिन्याच्या शोधाच्या पलीकडे, स्मशानभूमीत आकाशातून पैशांचा वर्षाव करण्याचे आशासन लोकांना इतके आकर्षक वाटते, की ते त्यात लाखो रुपये गुंतवतात. आता जेव्हा शेअर बाजारातील गुंतवणूकदार चंद्रावर भूखंड खरेदी करण्यास तयार असतात, तेव्हा सामान्य लोकांच्या फसवणुकीबद्दल काय म्हणता येईल? एकीकडे लोकांना क्रिप्टो चलनाची स्वप्ने दाखवून आधुनिक पद्धतीने फसवले जात आहे आणि दुसरीकडे, जादू आणि जादूटोण्याच्या नावाखाली त्यांची फसवणूक केली जात आहे. भारतातील लोक दोन वेगवेगळ्या शतकांच्या संस्कृतीत राहत आहेत आणि दोन वेगवेगळ्या शतकांच्या संस्कृतींनी त्यांना लुटले जात आहे. काही लोकांना डिजिटल अटकेच्या आशासनाने फसवले जाते, तर काहींना फक्त जादू आणि राखेच्या आशासनाने फसवले जाते. याचा अर्थ असा, की या देशात एके-४७ सारख्या प्राणघातक आधुनिक बंदुका वापरात आहेत आणि पाषाणयुगातील दगडी शस्त्रेदेखील वापरात आहेत. या देशातील लोकांमध्ये वैज्ञानिक जागरूकतेच्या अभावामुळे फसवणूक करणारे, दरोडेखोर, तांत्रिकांचे फावते. आज लोक अशा फसवणुकीला बळी पडत आहेत आणि स्वतःच्या मुलांचे बळी देत आहेत. आजारी मुलाला बरे करण्यासाठी निरोगी मुलाचा बळी दिला जात आहे. इतरांच्या मुलांचा बळी देणाच्यांची संख्या आणखी जास्त आहे. जनजागृतीसाठी कोणताही शॉर्टकट असू शकत नाही. अंधश्रद्धा पूर्णपणे नष्ट केली जाऊ शकते किंवा ती घटू रुजू शकते.

धावते यमदूत!

देशात एकी दिवस असा जात नाही, की बसचा कुठे अपघात झाला नाही. दुचाकी, चारचाकी वाहनांच्या तुलनेत बस अपघातात मृत्यु पावण्यांची संख्या जास्त असते. सरकार चौकशीची घोषणा करून आणि पीडितांना किंवा त्यांच्या कुटुंबीयांना भरपाई देऊन औपचारिकता पूर्ण करते; परंतु जेव्हा असे अपघात वारंवार घडतात, तेव्हा मूळ कारणांचा विचार केला जात नाही. तो करणे आवश्यक आहे.

गेल्या महिन्यात देशांत मोठे बस अपघात झाले. उत्तर प्रदेश, राजस्थान, तमिळनाडूतील अपघाताची विशेष नोंद घेतली गेली. सरकार अपघातांच्या चौकशीसाठी समित्या नेमते. त्याचे अहवाल येतात; परंतु त्यावर काहीच कार्यवाही होत नाही. सुरक्षितपणे गाडी चालवण्यापासून ते योग्य सामान साठवणूक आणि बसमधील मार्ग मोकळे करण्यापर्यंत सुरक्षितता सुनिश्चित करण्याची जबाबदारी व्यवस्थापनाची असली पाहिजे. सार्वजनिक बसच्या व्यवस्थापासून सर्वत्र प्रत्येक स्तरावर घोर निष्काळजीपणा दिसून येतो. प्रवाशांच्या जीवाकडे दुर्लक्ष केले जाते. जेव्हा बसला आग लागते, तेव्हा प्रवाशांना पळून जाण्याची संधी मिळत नाही. आता याच मुद्यावर राष्ट्रीय मानवाधिकार आयोगाच्या खंडपीठाने केंद्रीय रस्ते वाहतूक आणि महामार्ग मंत्रालयाला नोटीस बजावली आहे आणि राज्यांच्या मुख्य सचिवांना सुरक्षा मानकांचे उल्लंघन करण्याचा निर्देश दिले आहेत. सार्वजनिक बसच्या डिझाइनमधील गंभीर त्रुटी प्रवाशांच्या जीवाला धोका निर्माण करत असल्याचे या आयोगाने म्हटले आहे. अपघात किंवा आगीनंतर स्वयंचलित बसचे दरवाजे जाम होतात. त्यामुळे लोक आत अडकतात. बसमध्ये जास्त भार टाकणे, आपत्कालीन दरवाजे आणि खिडक्यांचा अभाव किंवा बिघाड यासारख्या असंख्य निष्काळजीपणामुळे प्रवाशांचे जीव जातात. डिझाइनमधील गंभीर त्रुटी असलेल्या बस धोकादायक परिस्थितीत रस्त्यावर धावत आहेत, याची जबाबदारी कोणाची, असा प्रश्न पडतो. प्रवासी बसमध्ये आग लागण्याच्या आणि मृत्यूच्या वारंवार होणाच्या घटनांना आव्हा घालण्यासाठी विचार आणि ठोस कारवाई आवश्यक आहे. देशभरात धावण्याचा स्लीपर बसच्या वास्तवाबद्दल गंभीर त्रुटी आहेत. अपघात किंवा आगीनंतर स्वयंचलित बसचे दरवाजे जाम होतात. त्यामुळे लोक आत अडकतात. बसमध्ये असलेली स्लीपर बस 'सेंट्रल मोटर व्हेंकल रूल्स' (सीएमव्हीआर) आणि 'एआयएस': ११९ मानकांनुसार बांधलेली नसल्याचे आढळून आले. बसमध्ये अनेक गंभीर दोष होते. ड्रायवर्हरच्या केबिनला वेगळे करणारे विभाजन नियमांचे पालन करत नव्हते. स्लीपर बर्थवर बसवलेले स्लाइडर मानकांचे पालन करत नव्हते. खूप कमी आपत्कालीन निर्गमन मार्ग होते. सर्वात गंभीर दोष होते. ड्रायवर्हरच्या केबिनला वेगळे करणारे विभाजन नियमांचे पालन करत नव्हते. स्लीपर बर्थवर बसवलेले स्लाइडर मानकांचे पालन करत नव्हते. खूप कमी आपत्कालीन निर्गमन मार्ग होते. सर्वात गंभीर म्हणजे, बसमध्ये अनिवार्य केल्याने असंख्य जीव चौकशील, असेही अपघातादरम्यान आहे. तथापि, बस अपघातात तसे आढळले नाही. उलट, प्रवाशांचे जीवित जास्त धोकादायक असल्याचे आढळले आहे. सुरक्षा प्रतिबंधांचा अभाव, आधार नसलेले किंवा मजबूत नसलेले छप्पर, एअरबॅंजचा अभाव अशी अनेक कारणे या अपघातातील मृत्यूंना जबाबदार असतात. सर्व बसमध्ये तीन विशिष्ट सुरक्षा वैशिष्ट्ये अनिवार्य केल्याने असंख्य जीव चौकशील, असेही बहुतांश तज्ज्ञ सुचवतात. सीट बेल्ट हा जीव चाचवण्याचा हा सर्वात सोपा मार्ग आहे. तथापि, अनेक बस प्रवासी सीट बेल्ट लावत नाहीत. विमानात जसा सीट बेल्ट सक्तीचा आहे, तसाच तो बसमध्येही करायला हवा. आग वगळता अन्य अपघातात सीटबेल्ट प्रवाशांचे जीवित वाचवण्यात महत्वाची भूमिका बजावू शकतात. अपवाद वगळता बहुतांश बसमध्ये सीटबेल्टच नाहीत. सीटबेल्ट न लावण्याची सवय बदलण्याची गरज आहे. अपघातादरम्याने प्रवाशी तेव्हा धोका निर्माण होतो. बस अपघातामध्ये दुखापत होण्याचे एक प्रमुख कारण म्हणजे बसची रचना. बसच्या खिडक्यांमध्ये चांगले खांब आणि मजबूत छप्पर असलेली रचना असेल, तर अपघातादरम्याने प्रवाशी त्यापैकी एकी उपलब्ध नव्हता. स्लीपर कोचवरील 'स्लायडर' आणि 'चोसिस एक्सटेन्शन' सारखे धोकादायक भाग परवानगीशिवाय बसवण्यात आले होते. केंद्रीय रस्ते वाहतूक प्राधिकरणाने म्हटले आहे, की सर्व स्लीपर कोचमधून ड्रायवर्हर पार्टीशन काढून टाकावेत, 'एफडीएसएस'

सक्तीने बसवावेत, दहा किलोचे अग्निशामक यंत्र तपासावेत आणि नियमांचे उल्लंघन करण्याच्या सर्व बस बॉडी डिझाइन तात्काळ बंद कराव्यात. त्यानंतर

राष्ट्रीय दिव्यांगजन सशक्तीकरण पुरस्कार- २०२५' प्रदान

नवी दिल्ली : महाराष्ट्रातील दिव्यांगजनांच्या कल्याणासाठी कार्यरत संस्था आणि उल्लेखनीय कामगिरी करणाऱ्या दिव्यांग व्यक्ती यांना राष्ट्रीय दिव्यांगजन सशक्तीकरण पुरस्कार- २०२५' प्रदान करण्यात आले. आंतरराष्ट्रीय दिव्यांगजन दिनाचे औचित्य साधून नवी दिल्ली येथील विज्ञान भवन येथे आयोजित या सोहळ्यास केंद्रीय सामाजिक न्याय आणि अधिकारिता मंत्री डॉ. वीरेंद्र कुमार आणि दिव्यांगजन सशक्तीकरण विभागाच्या सचिव बी. विद्यावती यांच्यासह अनेक मान्यवर उपस्थित होते.

नागपूरच्या अबोली विजय जितना यांना सर्वोत्कृष्ट दिव्यांगजन पुरस्काराने सन्मानित

करण्यात आले. जितना या नागपूरच्या पहिल्या व्हालचे अर मॉडेल आणि प्रेरक वक्ता म्हणून ओळखल्या जातात. तर, पुण्यातील भाग्यश्री मनोहर नादी मितला कन्ना यांना पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले. त्या श्रवण बाधित असूनही कला आणि व्यावसायिक कौशल्य शिक्षिका म्हणून त्यांनी ५०० हून अधिक विद्यार्थ्यांना प्रशिक्षित केले आणि आंतरराष्ट्रीय ऑलिम्पिकमध्ये देशाचे प्रतिनिधित्व केले आहे. तसेच, कुमारी धृती रांका (पुणे) हिला श्रेष्ठ दिव्यांग बाल-बालिका श्रेणीत सन्मान मिळाला. धृती 'टिकलर आर्ट'ची संस्थापक असून न्यूरो-डायव्हर्स कलाकारांच्या आजीविकेला प्रोत्साहन देते

आणि तिने शार्क टॅक इंडियासह अनेक आंतरराष्ट्रीय व्यासपीठांवर भारताचे प्रतिनिधित्व केले आहे. याव्यतिरिक्त प्रसिद्ध ऑडिओलॉजिस्ट आणि समाजसेविका देवांगी पराग दलाल (विलेपार्ले, मुंबई) यांनाही पुरस्कृत करण्यात आले. त्यांनी जोश फाउंडेशनच्या माध्यमातून २००० हून अधिक मुलांना मोफत श्रवण यंत्रे आणि थेरेपी प्रदान केली आहे. संस्था श्रेणीत जय वकील फाउंडेशन ॲंड रिसर्च सेंटर (मुंबई) या संस्थेला बैद्धिक आणि विकासात्मक दिव्यांगता असलेल्या व्यक्तींच्या सशक्तीकरणासाठी सर्वोत्कृष्ट संस्था म्हणून गैरविण्यात आले. तसेच, डिजिटल सुगमता क्षेत्रात कार्य

करणाऱ्या बैरिंग ब्रेक सोल्युशन्स प्रायर्हेट लिमिटेड (मुंबई) ला सर्वोत्कृष्ट सुगम्य माहिती तंत्रज्ञान श्रेणीतील पुरस्कार मिळाला आहे. पुरस्कार विजेत्यांचे अभिनंदन करताना राष्ट्रीय द्रौपदी मुर्मू म्हणाल्या, दिव्यांगजन हे समानतेचे हक्कदार आहेत. समाज आणि देशाच्या विकासप्रक्रियेत त्यांची समान भागीदारी निश्चित करणे हे सर्वांचे कर्तव्य आहे. दिव्यांगजनांच्या समान सहभागानेचे कोणताही समाज खच्या अर्थाने विकसित समाज ओळखला जातो असेही त्यांनी यावेळी सांगितले.

केंद्र सरकारने आता कल्याणकारी दृष्टिकोन सोडून 'अधिकार-आधारित, सन्मान-केंद्रित व्यवस्था' स्वीकारली आहे.

२०१५ पासून 'दिव्यांगजन' या शब्दाचा वापर करण्याचा निर्णय त्यांच्याप्रति विशेष आदर दर्शवतो. सुगम्य भारत अभियान, २०१६ चा दिव्यांगजन अधिकार कायदा आणि राष्ट्रीय शिक्षा नीती २०२० च्या प्रभावी अंमलबजावणीतून दिव्यांगजनांना सशक्त केले जात आहे. यावेळी त्यांनी विशेषत: श्रेष्ठ दिव्यांग बालक मास्टर मोहम्मद यासिन (केरळ) आणि श्रेष्ठ दिव्यांग बालिका कुमारी धृती रांका (पुणे, महाराष्ट्र) यांच्यासह पुरस्कारप्राप्त सर्व मुलींच्या असाधारण कामगिरीचे कौतुक केले. कार्यक्रमाच्या सुरुवातीला कुमारी वैष्णवी थापा या दृष्टिहीन विद्यार्थिनीने सरस्वती वंदना सादर केली.

दिव्यांगांच्या पदसुनिश्चितीसाठी तज्ज्ञ समितीची पुनर्रचना-सचिव तुकाराम मुंढे

मुंबई (प्रतिनिधी):- दिव्यांग व्यक्तींना होणार असल्याचे दिव्यांग कल्याण विभागाचे सचिव तुकाराम मुंढे यांनी सांगितले.

सचिव मुंढे म्हणाले, दिव्यांग व्यक्ती हक्क अधिनियमाची प्रभावी अंमलबजावणी करण्यासाठी पदसुनिश्चिती प्रक्रियेसंदर्भात महत्वाचा निर्णय घेण्यात आला आहे. शासकीय, निमशासकीय संस्था, स्थानिक स्वराज्य संस्था तसेच स्वायत्त संस्था आणि महामंडळांमधील मंजूर पदांचा सखोल आढावा घेऊन दिव्यांग व्यक्ती कोणत्या पदांवर कार्यक्रमतेने काम करू शकतील,

हे ओळखणे आता बंधनकारक राहणार आहे. प्रत्येक मंत्रालयीन विभागात यासाठी तज्ज्ञांचा समावेश असलेली समिती स्थापन करेल. प्रत्येक मंत्रालयीन विभागाच्या या समितीत अंध-अल्पदृष्टी, श्रवणदोष, अस्थिव्यंगता, स्वमग्नता, विशिष्ट शिक्षण अक्षमता व मानसिक आजार अशा विविध प्रवर्गातील किमान एका तज्ज्ञाचा समावेश असेल. समितीचे अध्यक्ष त्या विभागाचे अपर मुख्य सचिव, प्रधान सचिव, सचिव राहतील. समिती सहाय्यक तंत्रज्ञानातील विकास, जागतिक रोजगार मानके आणि

पदांच्या जबाबदारीचे स्वरूप लक्षात घेऊन विभागातील पदांची योग्यतापरीक्षण करण्यासोबतच पदसाखळीतील सर्व स्तरांचा विचार करून पदसुनिश्चिती प्रस्ताव सादर करणार आहे. दिव्यांगांसाठी सुयोग नसलेल्या पदांना सूट दिली जात असल्यास, ती जास्तीत जास्त तीन वर्षेच वैध राहणार असून त्याचे पुनरावलोकन अनिवार्य असल्याचे सचिव मुंढे यांनी सांगितले. सचिव मुंढे म्हणाले, प्रत्येक विभागाने दरवर्षी १ जानेवारी रोजी पदसुनिश्चितीची अद्यावत स्थिती त्यांच्या

संकेतस्थळावर प्रसिद्ध करणे आणि तिची प्रत आयुक्त, दिव्यांग कल्याण तसेच दिव्यांग कल्याण विभागास सादर करणे बंधनकारक राहील. तसेच सरल्यापेक्षा भरती व पदोन्नती करताना संबंधित भरती यंत्रणेकडे तीन वर्षात एकदा पदसुनिश्चितीचा आढावा घेतल्याचे प्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक राहील.

याबाबतचा शासन निर्णय दिव्यांग कल्याण विभागाने निर्गमित केला असून महाराष्ट्र शासनाच्या संकेतस्थळावर उपलब्ध आहे.

नागपुरातील 'हिंद दी चादर श्री गुरु तेग बहादुर यांच्या ३५० व्या शहीदी समागम' कार्यक्रमाचा राज्यमंत्री माधुरी मिसाळ यांच्याकडून आढावा

मुंबई (प्रतिनिधी):- हिंद दी चादर श्री गुरु तेग बहादुर यांच्या ३५० व्या शहीदी समागमानिमित्त राज्य शासनाताफे नागपूर, नवी मुंबई आणि नांदेंद येथे भव्य कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात येत आहे. नागपूरमध्ये ७ डिसेंबर रोजी होणाऱ्या मुख्य कार्यक्रमाला मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस आणि उत्तर प्रदेशचे मुख्यमंत्री योगी आदित्यनाथ, छत्तीसगडचे मुख्यमंत्री विष्णु देव सहाय उपस्थित राहणार आहेत. या पार्श्वभूमीवर नागपूर आणि अमरावती विभागातील सुरु असलेल्या विविध कार्यक्रम, प्रचार उपक्रम व व्यवस्थापनाची अल्पसंख्याक विकास व औकाफ राज्यमंत्री

कार्यक्रमाला विकासपीठांवर भारताचे प्रतिनिधित्व केले आहे. याव्यतिरिक्त प्रसिद्ध ऑडिओलॉजिस्ट आणि समाजसेविका देवांगी पराग दलाल (विलेपार्ले, मुंबई) यांनाही पुरस्कृत करण्यात आले. त्यांनी जोश फाउंडेशनच्या माध्यमातून २००० हून अधिक मुलांना मोफत श्रवण यंत्रे आणि थेरेपी प्रदान केली आहे. संस्था श्रेणीत जय वकील फाउंडेशन ॲंड रिसर्च सेंटर (मुंबई) या संस्थेला बैद्धिक आणि विकासात्मक दिव्यांगता असलेल्या व्यक्तींच्या सशक्तीकरणासाठी सर्वोत्कृष्ट संस्था म्हणून गैरविण्यात आले. तसेच, डिजिटल सुगमता क्षेत्रात कार्य

क्यूआर कोड स्कॅनरची सुविधा देण्यात आली असून, त्याद्वारे कार्यक्रमाची सर्व माहिती, स्थळार्पार्यातचे मार्गदर्शन आणि उपलब्ध सुविधांची अद्यावत माहिती थेट पाहता येणार आहे. प्रत्येक मंत्रालयीन विभागाचे अपर मुख्य सचिव, प्रधान सचिव, सचिव राहतील. समिती सहाय्यक तंत्रज्ञानातील विकास, जागतिक रोजगार मानके आणि

जिल्हाधिकारी डॉ. विपिन इटनकर यांनी कार्यक्रमासाठी २५ विविध समित्या कार्यरत असल्याची माहिती दिली. चित्ररथ विद्यालयातील गावे व तांड्यांपर्यंत पोहोचवण्यात आले असून शाळांमध्ये विविध सांस्कृतिक व शैक्षणिक कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आल्याचे त्यांनी सांगितले.

या बैठकीस राज्य पंजाबी साहित्य

वाशिम येथील जिल्हाधिकारी, शिक्षणाधिकारी, माहिती व जनसंपर्क विभागाचे जिल्हा माहिती अधिकारी तसेच सामितीचे नोडल अधिकारी अमरावती, बुलढाणा, यवतमाळ आणि दूरदृश्यप्रणालीद्वारे उपस्थित होते.

ज्येष्ठ समाजवादी विचारवंतं पन्नालाल सुराणा यांचे निधन

सोलापूर (प्रतिनिधी):- सोलापूर जिल्ह्यातून एक अतिशय दुःखद बातमी समोर आली आहे. ज्येष्ठ समाजवादी विचारवंत साथी पन्नालाल सुराणा यांचे निधन झाले आहे. वयाच्या ९३ व्या वर्षी

पन्नालाल सुराणा यांनी अखेरचा श्वास घेतलाय. नळदुर्ग येथील 'अपना घर' येथे रात्री जेवणानंतर त्यांना उलटीचा त्रास झाला. त्यामुळे कुटुंबीयांनी त्यांना सोलापुरातील एका सहकारी रुग्णालयात रात्री उशिरा दाखल करण्यात आलं होत. मात्र उपचारापूर्वीच त्यांची प्राणज्योत मालवल्याची माहिती डॉक्टरांनी दिली.

दरम्यान, संपूर्ण आयुष्य समजासाठी देणाऱ्या साथी पन्नालाल सुराणा यांच्या निधणानंतर त्यांचे पार्थिव शरीर शासकीय रुग्णालयला देहदान करण्याचा निर्णय घेण्यात आल्याची माहिती आहे. ९ जुलै १९३३ रोजी सोलापूर जिल्ह्यातील बार्शीत त्यांचा जन्म झाला होता. बार्शीत शाळेत

असताना ते राष्ट्रसेवा दलात दाखल झाले. पुढे तरुणपणी त्यांनी जयप्रकाश नारायण यांच्या बिहारमधील सोखादेवरा येथील सर्वोदय आश्रमात राहून भूदान चलवलीत भाग घेतला. समाज प्रबोधन संस्थेचे सचिव म्हणून आणि समाजवादी पक्षाच्या राज्य शाखेचे सचिव म्हणूनही त्यांनी काम बघितले. तर महाविद्यालयीन शिक्षण झाल्यानंतर त्यांनी पत्रकारिता केली. मराठवाडा दैनिकाचे ते संपादक होते. शिक्षण, शेती, बेरोजगारी या विषयावर त्यांनी प्रचंड लेखन केलं आहे. त्याच्या या अकाली निधनाच्या बातमीने सोलापूरसह राज्यात हळवळ व्यक्त केली जात आहे.

समाजसेवा आणि समाजसुधारणा यांना

आयुषाचा श्वास आणि ध्यास मानलेले ज्येष्ठ समाजवादी नेते पन्नालाल सुराणा यांची आणीबाणीत जेल भोगलेल्या समाजवादी नेते म्हणून देखील वेगळी ओळख आहे.

जुना समाजवादी पक्ष, जनतापक्ष, अनेक पुरोगामी संघटना आणि जनआंदोलन यांच्या उभारणीमध्ये पन्नालाल सुराणा यांचा मोलाचा वाटा आहे. त्यांचं सामाजिक कामही मोठं आहे. मराठवाड्यात भुकंपात सर्वस्व गमावलेल्यांसाठी पन्नालाल यांनी सुरु केलेल्या आपलं घर मधून अनेक मुला-मुलीची आयुष्य घडली आहेत. त्याशिवाय भूमीहीन शेतकऱ्यांना जमीनी मिळवून देण्यासाठीही त्यांनी संघर्ष केला.

समाजकारण आणि राजकारणामध्ये गुंतलेल्या व्यक्तीमध्ये लेखकही दडला आहे. यानवाचं अर्थकारण हे त्यांचं पुस्तक अनेकांना प्रेरणा देणारं ठरलेय. सतरहुन अधिक वर्ष ते देशाच्या राजकारणाचे आणि समाजकारणाच्या स्थितंतराचे साक्षीदार राहिले आहेत. चले जाव आंदोलनपासानु ते स्वातंत्र्य चळवळीपर्यंत त्यानंतर स्वातंत्र्य ते आणीबाणी आणि त्यानंतर देशाच्या सामाजिक आणि राजनीय जडणघडणीतील महत्वाचा अनुभव सुराणा यांच्याकडे होता. सुराणा परिवाराच्या दुःखात मुंदडा परिवार पैठण, अग्रसेन टाइम्स व विक्रांद टाइम्स परिवार सहभागी आहे.

स्वातंत्र्य सैनिक पाल्यांना नोकच्यांत सामावून घेण्यासाठी पुढाकार घेऊ-आ. संजय केनेकर

छत्रपती संभाजीनगर (प्रतिनिधी):- येथील आज्ञाद चौकातील साखरे मंगल कार्यालयात स्वातंत्र्य सैनिक पाल्य उत्तराधिकारी संघटना महाराष्ट्र राज्य यांच्या नेतृत्वाखाली दिनांक २९ शनिवारी स्वातंत्र्य सैनिकांच्या पाल्यांच्या गेल्या अनेक वर्षपासून प्रलंबित असलेल्या मागण्यावर चर्चा करण्यासाठी महाराष्ट्रातील पाल्यांच्या मेळावा संपन्न झाला. या मेळाव्याचे अध्यक्षस्थानी स्वातंत्र्य सैनिक बद्रीनारायण जैस्वाल हे होते. या मेळाव्यात स्वातंत्र्य सैनिकांच्या पाल्यांचे प्रथम प्राधान्याने नामिन्देशित पत्र नियमित करून उरलेल्या

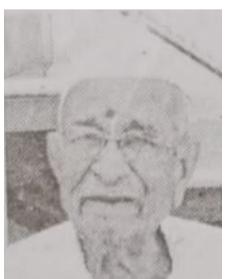
पाल्यांना तात्काळ नोकरीत सामावून घेण्यात यावे तसेच महाराष्ट्र स्वातंत्र्य सैनिक कल्याण महामंडळ त्वरित स्थापन करावे. पद्धुन असलेल्या पात्र व खन्या स्वातंत्र्य सैनिकांची पेन्शन प्रकरणे मंजूर करावी. या मागण्यात शासनाने तातडीने कार्यवाही करावी. अशा मागण्या करण्यात आल्या.

मेळाव्याला प्रमुख अतिथी म्हणून आमदार संजय केनेकर उपस्थित होते. स्वातंत्र्य मिळवून देणाऱ्या कुटुंबियांच्या प्रश्नात लक्ष घालून त्या सोडविण्यासाठी आपण शर्तीचे प्रयत्न करू असे आशासन

दिले या मेळाव्यात वसंतराव देशमुख, अशोक पुगंले, दादाराव शिरसाट, बाळासाहेब शिंदे, एकनाथ इंगळे, आप्पासाहेब शिंदे, बाळासाहेब चौधे, शिवशंकर सूर्यवंशी, संजय जैस्वाल, बाबासाहेब कोलते, कचरु वाडेकर, दिनेश पारीख, काकाजी काकडे, महेश सारणे, आदित्य गवरे, गणेश सासाने सोनू सोळुके, गणेश कमोद, सुंद्र कमोद, अरुण बिनोरकर, जयश्री तरटे सुखदा कुलकर्णी गणेश लोखंडे वाल्मीक आधाने, आदींची भाषणे झाली. मेळाव्यास प्रचंड संख्येने पाल्य उपस्थित होते.

स्वरूपचंद कोठारी यांचे निधन

छत्रपती संभाजीनगर (प्रतिनिधी):- जैन समाजाचे ज्येष्ठ मार्गदर्शक व श्री जैन स्थानकवासी जैन संघाचे माजी सेक्रेटरी, मेनरोड वरील अतुल ट्रेडिंग कंपनीचे मालक स्वरूपचंद अमलोकचंद कोठारी (९५) यांचे अल्पशा आजाराने निधन झाले. त्यांच्या पश्चात दोन मुले, सुना, नातवंडे, पणतु, पुत्रे, चुलत बंधू असा परिवार आहे. इच्छेनुसार त्यांचे नेत्रदान व लोणी येथील प्रवार मेडीकल ट्रॉस्टला देहदान करण्यात आले. त्यांच्या पत्ती स्व. सुरजबाई कोठारी यांचे देखील नेत्रदान व देहदान करण्यात आले होते. स्व. स्वरूपचंद कोठारी हे खा. गोविंदराव आदिक यांचे कट्टर समर्थक होते. खा. गोविंदराव आदिक ग्रामीण शिक्षण संस्थेचे ते माजी उपाध्यक्ष होते. अतुल ट्रेडिंगचे संचालक अनिल व अतुल काठोरी यांचे वडिल तर नितेश व आकाश कोठारी यांचे आजोबा होते. स्व. स्वरूपचंद कोठारे यांचे देहदान करताना सकल जैन समाज, व्यापारी वर्ग उपस्थित होता. कोठारी परिवाराच्या दुःखात मुंदडा परिवार पैठण, अग्रसेन टाइम्स व विक्रांद टाइम्स परिवार सहभागी आहे.

प्रगतशील शेतकरी तथा सामाजिक कार्यकर्ते मुरेशचंद्र जगन्नाथ बजाज यांचे अल्पशा आजाराने निधन

पैठण (प्रतिनिधी):- पैठण येथील प्रगतशील शेतकरी तथा धार्मिक, सामाजिक कार्यकर्ते श्री. सुरेश जगन्नाथ बजाज यांचे अल्पशा आजाराने निधन झाले. त्यांचे वय ६५ वर्षे होते. त्यांचा दहावा ५ डिसेंबर, ११ वा ६ डिसेंबर, १२ वा १३ वा पगडी ७ डिसेंबर रोजी होईल तसेच गंगाप्रसादी ही ७ डिसेंबर रोजी श्री संत नरहरी महाराज मठ, नाथगल्ली, पैठण येथे होईल. त्यांच्या पश्चात दोन मुले, सुन, भावजायी व मोठा परिवार आहे. ईश्वर त्यांच्या आत्म्यास शांती देवो त्यांच्या दुःखात प्रसंगी मुंदडा परिवार पैठण औरंगाबाद तथा अग्रसेन टाइम्स, विक्रांद टाइम्स परिवार सहभागी आहेत.

नवी मुंबईत अनुकरणीय आनंद मेळावा उत्साहात संपन्न

मुंबई (प्रतिनिधी):- नवी मुंबई येथील सानपाडा ज्येष्ठ नागरिक संघाच्यावतीने नेहमीप्रमाणे महिन्याच्या शेवटच्या दिवशी, अर्थात ३० नोव्हेंबर २०२५ रोजी ५१ ज्येष्ठ नागरिक सभासदांचे वाढदिवस पुष्पगुच्छ व भेटवस्तू देऊन साजरे करण्यात आले. यावेळ्याचा आनंद मेळाव्याचे वैशिष्ट्य म्हणजे प्रसार माध्यमातील राष्ट्रीय स्तरावरच्या रापा पुरुस्कार विजेत्या आणि आंतरराष्ट्रीय न्यूज स्टोरी ट्रुडे पोर्टलच्या निर्मात्या सौ. अलका भुजबळ यांचा, संघाचे ज्येष्ठ सदस्य श्री उत्तम चक्रवार्ण यांच्या अपघात प्रसंगी मदत करण्याच्या सौ अश्विनी संदेश मोरे आणि श्री लक्ष्मीकांत कोळपकर यांचा, संघाचे फलक सुंदर अक्षराने लिहिणारे नारायण साखरे यांचाही माजी नगरसेवक सोमनाथ वास्कर, कोमल वास्कर, समाजसेवक अविनाश जाधव, प्रियंका जाधव यांचा वतीने शाल, पुष्पगुच्छ व भेटवस्तू देऊन सत्कार करण्यात आला.

संघाचे सचिव जगदीश एकावडे आणि शरद पाटील यांनी प्रास्ताविक केले. यावेळी संघाचे नवनियुक्त अध्यक्ष श्री मारुती विश्वासराव यांनी भविष्यात होणाऱ्या कार्यक्रमाची सविस्तर माहिती दिली. वाढदिवसाच्या मानकरी असणाऱ्यांचे

निवेदन संघाचे उपाध्यक्ष लक्ष्मण गोळे यांनी केले. देणगीदारांची नावे संघाचे खजिनदार महादेव पाटील यांनी वाचली. तर आभार संघाच्या उपाध्यक्ष सौ. सीमा बोराडे यांनी मानले. ज्येष्ठ नागरिक संघाचे कार्यकर्ते पत्ती आणि इतर सभासदांनी वाढदिवसाचे सामूहिक गाणे गायले. शेवटी ज्येष्ठ नागरिकांना स्नॅक्स वाटप करून आनंद मेळाव्याची सांगता झाली. या मेळाव्यास संघाचे आजी, माजी पदाधिकारी, सदस्य मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

‘आदर’ आदेश काढ़ने ‘मागायचा’ की वर्तनातून मिळवायचा?

विलासराव देशमुख, राजेंद्र दर्ढा गृहराज्यमंत्री असतानाही पोलिस ठाण्यांत क्वचित जात. हल्ली लोकप्रतिनिधींना सरकारी कार्यालयांमध्ये सारखे काय काम असते?

डॉ. खुशालचंद बाहेती

महाराष्ट्र सरकारने नुकताच एक आदेश जारी केला असून, यात ‘आमदार-खासदार कार्यालयात येताच अधिकारी-कर्मचाऱ्यांनी उभे राहून अभिवादन करावे’ असे सांगितले आहे. यातच हरयाणा सरकारने आमदार आल्यानंतर त्यांच्या स्वागतासाठी उभे न राहिलेल्या डॉक्टरांना शिक्षा केली. त्याबद्दल पंजाब- हरयाणा हायकोटनी सरकारची खरडपट्टी काढली आणि ५० हजार रुपये दंडाचा दणका दिला आहे. या दोन घटनांनी लोकशाहीतील मान-अपमानाच्या व्याख्येवरच प्रश्न उपस्थित केले आहेत.

महाराष्ट्रात हा आदेश काढण्याची
वेळ आली, याचा अर्थ लोकप्रतिनिधींना
सरकारी कार्यालयात सन्मानाने वागवले
जात नसल्याच्या तक्रारी सरकारकडे आल्या
असाव्यात, असे दिसते. मुळात आदर
हा आदेश काढून 'मागायचा' असतो की
तो आपल्या वर्तनातून 'मिळवायचा'
असतो?

महाराष्ट्र सरकारच्या जीआरमध्ये स्पष्ट लिहिले आहे. आमदार-खासदार कार्यालयात आले की अधिकारी-कर्मचाऱ्यांनी उभे राहून अभिवादन करावे. त्यांच्याशी नप्रतेने वागावे, शिष्टाचार

दाखवावा व त्यांचे म्हणणे लक्षपूर्वक ऐकून घ्यावे. लोकप्रतिनिधींची प्रतिष्ठा व नैतिक उंचीचे एवढे पतन झाले आहे का की आता आदरही सरकारी परिपत्रकाने मागवावा लागत आहे ? जनता आणि कर्मचारी यांच्यातील प्रतिक्रिया स्पष्ट सांगतात, ‘आदर सक्तीने निर्माण होत नाही’

लोकप्रतिनिधी आदर्श असणे अपेक्षित
असताना त्यांच्याकडूनच गुंडगिरी, धमक्या,
हिंसा, दडपशाही असा अनुभव अधिकारी-
कर्मचाऱ्यांना येत असेल तर? कार्यकर्त्यांना
सोडवण्यासाठी लोकप्रतिनिधी सर्वांस
पोलिस ठाण्यात जातात. नुकत्याच
राज्यभर गाजलेल्या महिला डॉक्टरच्या
आत्महत्या प्रकरणात शाविच्छेदन
अहवालात बदल करण्यासाठी
लोकप्रतिनिधींनी दबाव आणल्याच्या
बातम्या झळकल्या. लोकप्रतिनिधींसमोर
हात जोडून सलाम करणारे पोलिस किंवा
अन्य सरकारी नोकरांना पाहून पीडितांच्या
कुटुंबीयांना यंत्रेबदल विश्वास वाटेल
काय? कोर्टीत खटले चालवण्यासाठी
नियुक्त केलेले सरकारी वकीलदेखील
शासनाचे च कर्मचारी. आमदार/
खासदारांविरुद्ध खटला असेल तर त्यांनाही
हे लागू आहे (नशीब, कोटनिही उभे

राहून लोकप्रतिनिधीचे स्वागत करावे व नंतर त्यांना आरोपीच्या पिंजन्यात आदरर्पूक पाठवावे, असा 'आदेश' नाही). सरकारी वकील आरोपी लोकप्रतिनिधीविरुद्ध सौजन्याने खटला चालवतील तर प्रचंड धैर्याने एकाकी लढणाऱ्या फिर्यादीच्या जिवावर काय बेतेल, याची कल्पना केलेली बरी

ज्यांना कायदे बनविण्यासाठी निवडण्यात आले आहे त्यांना सरकारी कार्यालयात जावेच का लागते? पूर्वी लोकप्रतिनिधी कार्यक्रमाला किंवा बैठकीला बोलावले तरच सरकारी कार्यालयात जायचे. एकदा गृहराज्यमंत्री म्हणून पोलिस ठाण्याच्या उद्घाटनाला गेलेल्या विलासराव देशमुखांनी आपण पहिल्यांदाच पोलिस ठाण्यात आल्याचे जाहीरपणे सांगितले होते. राजेंद्र दर्ढा हे गृहराज्यमंत्री म्हणून पोलिस ठाण्यास भेटी देत; पण कामकाजात सुधारणा व पोलिसांचा उत्साह वाढविण्यासाठी. आता लोकप्रतिनिधी सर्वांस पोलिस ठाण्यात जातात, ते निकटवर्तीयांची अटक टाळण्यासाठी, विरोधकांना गुंतवण्यासाठी, जमिनासाठी किंवा अटकेत सुविधा मिळवण्यासाठी. सरकारी कार्यालयात असे कोणते काम असते, ज्यासाठी लोकप्रतिनिधींना स्वतःला जावे

लागते हे न समजणारे आहे.

लोकप्रतिनिधींनी पोलिस ठाण्यात जाऊन अधिकाऱ्यांशी गैरवर्तन करणे, मारहाण करणे, धमकव्या देणे असे प्रकार राज्यात नियमित दिसू लागले आहेत. कल्याणमधील घटनेत भाजप आमदार गणपत गायकवड यांनी थेट पोलिस ठाण्यातच गोळीबार केला होता. एका आमदाराला नाशिकमध्ये आयएएस अधिकाऱ्यावर हल्ल्याबद्दल ३ महिन्यांची शिक्षा झाली आहे. त्यांनाच दुसऱ्या गुन्ह्यात 'लोकसेवकावर हल्ला- २०१७' प्रकरणातही १ वर्षांची शिक्षा झाली आहे. छत्रपती संभाजीनगरच्या आमदारांना शिक्षा झाली आहे, तर तत्कालीन खासदारविरुद्ध खटला सुरु आहे.

एकदा तर चक्क विधिमंडळ परिसरात
पोलिस अधिकार्याला आमदारांनी मिळून
बदडण्याचा प्रकार घडला होता. मंत्रालयात
सरकारी अधिकारी या हल्ल्यात जखमी
झाले होते. वाशिम, अकोला, नाशिक,
छत्रपती संभाजीनगर, अमरावती, नागपूर
येथेही लोकप्रतिनिधीकडून सरकारी
कर्मचाऱ्यांवरील हल्ल्यांच्या घटना सतत
उजेडात येत आहेत. अधिकार्यांना
वाकवणे, दबाव आणणे, धमक्या देणे हे
प्रकार उघड दिसतात. लाल दिवा

लागलेला असताना लोकप्रतिनिधीच्या
वाहनांना बेकायदा सायरन वाजवत सुसाट
वेगाने पळवण्याची अल्पिखित परवानगी
दिली गेली आहे. वाहतूक पोलिसांकडून
यावर कारवाईची अपेक्षाच नाही; पण
मोठ्या शहरातील स्मार्ट सिटी कंट्रोल
रूमने अशा वाहनांवरुद्ध एखादे चलन
पाठवल्याचे ऐकिवात नाही.

एडीआरच्या अहवालानुसार जनतेतून निवडून आलेले महाराष्ट्रातील ६५% आमदारांवर (१८७ पैकी १२१) गुन्हे प्रलंबित आहेत. त्यापैकी ४१% प्रकरणात खून, खुनाचा प्रयत्न, अपहरण, महिलांवर अत्याचार यांसारखे गंभीर आरोप आहेत. विशेष एमपी/एमएलए कोर्टात शेकडो खटले प्रलंबित आहेत. महाराष्ट्रात सध्या आमदार-खासदारांविरुद्ध ४६७ प्रकरणे प्रलंबित आहेत. अमानवी दडपणात काम करणाऱ्या सरकारी नोकरांकडून औपचारिक अभिवादनाची अपेक्षा करणे अवास्तव आहे. लोकप्रतिनिधींकडून डॉक्टर, पोलिस, सरकारी सेवक यांच्याशी होत असलेली उद्घट वागणूक ही चिंतेची बाब होय. सरकारने लोकप्रतिनिधींनाही काही आचारसंहिता लागू करावी, अशी सरकारी नोकरांची अपेक्षा असेल तर त्यांचे काय चुकले?

आँरेंज गेट बोगदा प्रकल्पाचा प्रारंभ; मुंबईच्या वाहतुकीस
मोठा दिलासा मिळणार- मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस

मुख्यमंत्री, उपमुख्यमंत्री यांच्या हस्ते आरेंज गेट ते मरीन ड्राईव्ह शहरी बोगदा प्रकल्पातील टीबीएम प्रकल्पाचा शुभारंभ

मुंबई (प्रतिनिधी):- पूर्व मुक्त मार्गामुळे नागरिकांना पूर्व उपनगरातून दक्षिण मुंबईत २०-२५ मिनिटांत पोहोचता येते; मात्र पुढील प्रवासासाठी अर्धा ते पाऊण तास वाहतूक कोंडीत अडकावे लागत होते. तसेच पश्चिम उपनगर आणि दक्षिण मुंबईतील नागरिकांना नवी मुंबई विमानतळाकडे जाण्यासाठी लांबचा मार्ग घ्यावा लागत होता. या समस्येवर तोडगा म्हणून ऑरंज गेट बोगद्याची संकल्पना मढण्यात आली, या प्रकल्पामुळे मुंबईच्या वाहतुकीस मोठा दिलासा मिळणार आहे, अशी माहिती मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस यांनी दिली. शहरातील वाहतूक कोंडी कमी करण्यासाठी आणि नवी मुंबई आंतरराष्ट्रीय विमानतळाचा प्रवास अधिक सुलभ करण्यासाठी महत्त्वाकांक्षी ऑरंज गेट ते मरीन डाईव शहरी बोगदा प्रकल्पाचा मुख्यमंत्री फडणवीस यांच्या हस्ते शुभारंभ करण्यात आला. या प्रसंगी टनेल बोरिंग मशीन (टीबीएम) चे लोकार्पण करण्यात आले. यावेळी उपमुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे,

विधानसभा अध्यक्ष डॉ. राहुल नारेकर,
कौशल्य, रोजगार, उद्योगक्रम व नाविन्यता
मंत्री मंगलप्रभात लोढा, आमदार अमीन
पटेल, मुंबई महानगर प्रदेश विकास
प्राधिकरणाच्या आयुक्त
रुबल अग्रवाल आदी
उपस्थित होते.

मुख्यमंत्री फडणवीस
म्हणाले की, पूर्वी या
ठिकाणी फलायओहर
उभारण्याचा विचार होता;
परंतु, जागेअभावी आणि
प्रचंड वाहतुकीमुळे ते शक्य
नाही. हा परिसर मोहम्मद

अली रोड फ्लायओवरपेक्षाही अधिक दाटीचा असल्याने बोगदा हा एकमेव व्यावहारिक आणि सुरक्षित पर्याय आहे. हा बोगदा जवळपास ७०० प्रॉपर्टीजच्या खालून, शंभर वर्षे जुन्या हेरिटेज इमारती, तसेच पश्चिम आणि मध्य रेल्वे लाईन्सखालून जाणार आहे. विशेष म्हणजे, हा बोगदा मेट्रो-३ च्या ५० मीटर खाली

खोदला जाणार आहे. त्यामुळे हा प्रकल्प एका अर्थाने 'इंजिनिअरिंग मार्क्हल' ठरणार असल्याचे मुख्यमंत्री फडणवीस यांनी नमूद केले.या प्रकल्पाचे काम डिसेंबर २०२८

लोकांनाही नवी मुंबई विमानतळाकडे
जाण्यासाठी दोन पर्याय उपलब्ध होतील.
त्यामुळे हजारे लोकांचे हजारो तास
वाचवणारा हा प्रकल्प असेन, मुंबईच्या

वाहतुकीसाठी आजचा दिवस
ऐतिहासिक आहे, असे
मुख्यमंत्री फडणवीस यांनी
यावेळी सांगितले.

अटल सेतू मार्ग ठाणे,
नवी मुंबईवरून येणारी मोठी

वाहतूक मुक्त मार्गाच्या
उतरणीजवळ कोडीत
अडकत असून मागे
उद्घाटन झालेल्या अटल
सेतूची वाहतूक ही आता इथे येत आहे.
या नव्या बोगद्यामुळे ही कोडी मोठ्या
प्रमाणावर कमी होणार आहे. त्याच्रमाणे,
मरीन ड्राइव, चर्चगेट, कोस्टल रोडकडे
जाणाऱ्या वाहनचालकांना मोठा दिलासा
मिळणार असल्याचे उपमुख्यमंत्री एकनाथ
शिंदे यांनी सांगितले.

हा बोगदा पूर्व आणि पश्चिम मंबईला

जोडणारा ठरणार असून लाखो नागरिकांचा प्रवास वेळ वाचवेल, असे त्यांनी सांगितले. ज्याप्रमाणे मेट्रो ३, मेट्रो २ ए, मेट्रो ७ सारख्या प्रकल्पांनी शहराला दिलासा दिला, तसाच हा भूमिगत बोगदाही वाहतूक व्यवस्थेचा चेहरामोहरा बदलणार आहे. हा बोगदा मेट्रो ३ च्या खाली जात असल्याने हा अत्याधुनिक तंत्रज्ञानाचा सर्वोत्तम नमुना असल्याचे उपमुख्यमंत्री शिंदे यांनी सांगितले.

या प्रकल्पामुळे इंधन बचत, प्रदूषणात
घट आणि कार्यालयीन प्रवासात वेळेची
मोठी बचत होणार असल्याचे ते म्हणाले.
मुंबई-पश्चिम उपनगर आणि नवी मुंबई
विमानतळाकडे जाणाऱ्यांनाही या बोगदाचा
मोठा फायदा होणार आहे. मुंबईतील
भूमिगत वाहतूक व्यवस्थेचा हा मोठा प्रयोग
असून फ्लायओव्हर, कोस्टल बोगदा,
आणि आता भूमिगत बोगदा या सर्वांमुळे
वाहतूक कोंडी मोठ्या प्रमाणात दूर होणार
असल्याचे खन्या अर्थाते हा गेम चेंजर
प्रकल्प असल्याचे त्यांनी सांगितले.

जागतिक दिव्यांग दिनानिमित्त दिव्यांगांचा सत्कार

छत्रपती संभाजीनगर (प्रतिनिधी):-
जागतिक दिव्यांग दिनानिमित्त जिल्हा परिषद
समाजकल्याण विभागामार्फत तापडीया
नाट्यगृह निराला बाजार येथे दिव्यांग
दिन साजरा करण्यात आला. यावेळी विविध
क्षेत्रात उत्कृष्ट कार्य केलेल्या दिव्यांगांचा
तसेच दिव्यांग कल्याण क्षेत्रात कार्य

करणाऱ्या व्यक्ति व संस्थांचा सत्कार करण्यात आला.

अध्यक्षस्थानी इतर मागास बहुजन कल्याण, दुग्ध विकास, अपारंपारिक उर्जा मंत्री अतुल सावे होते. तसेच जिल्हा परिषदेचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी अंकित, समाज कल्याण विभागाचे प्रादेशिक

उपायुक्त दीपक खरात, जिल्हा दिव्यांग सक्षमीकरण अधिकारी बाबासाहेब अरवत आदि मान्यवर उपस्थित होते।

दिव्यांग कल्याण विभागाचा परिचय,
दिव्यांग कल्याणासाठी शासकीय योजना,
विभागाचे धोरण, कायदे, नियम, दिव्यांग
प्रतिबंधात्मक उपाय याबाबत यावेळी

मार्गदर्शन करण्यात आले. दिव्यांग क्षेत्रात काम करणाऱ्या व्यक्ती व संस्था तसेच राज्यस्तरावर क्रीडा स्पर्धेत प्रथम पारितोषिक मिळविणारे खेळाडू यांचा सत्कार करण्यात आला.

कार्यक्रमाचे आयोजन जिल्हा दिव्यांग सक्षमीकरण अधिकारी कार्यालयामार्फत

करण्यात आले. त्यास जिल्ह्यातील दिव्यांगाच्या विशेष शाळा, कार्यशाळा येथील मुख्याध्यापक व कर्मचारी यांनी कार्यक्रमास सहकार्य केले. मुख्याध्यापक कैलास निकम यांनी सूत्रसंचालन केले तसेच श्रीमती यामिनी काळे यांनी आभार प्रदर्शन केले.

हिवाळी अधिवेशन केवल ८ दिवस

असल्याचा निर्णय घेण्यात आला.
विधानसभा अध्यक्षांनी पावसाळी
अधिवेशना दरम्यान हिवाळी अधिवेशन
हे नागपूरमध्ये होणार असल्याची घोषणा
केली होती. त्यानुसार आज विधिमंडळ
कामकाज सल्लगागर समितीच्या बैठकीत
हा निर्णय घेण्यात आला
आहे. अतिवृष्टीमधील नुकसानभरपाई आणि
शेतकरी आत्महत्यांचा मुद्दा गाजणार आहे.
काही नेत्यांवरील भ्रष्टाचाराच्या
आरोपांवरून विरोधक सरकारला घेरण्याची

शक्यता आहे. मुद्द्यांच्या तीव्रतेमुळे हिवाळ्यात राजकीय वातावरण तापण्याची अपेक्षा आहे.या अधिवेशनात शेतकऱ्यांची कर्जमाफी, अतिवृष्टीतील भरपाई, शेतकरी आत्महत्या आणि इतर आणखी काही महत्त्वाचे मुद्दे गाजण्याची शक्यता आहे. दरम्यान मागील काही महिन्यांपूर्वी काही नेत्यांवर ब्रष्टाचाराचे आरोप झाले होते यावरूनही विरोधक आक्रमक होण्याची शक्यता आहे त्यामुळे अधिवेशन तापणार आहे.

डाक विभागातील गैरहजर कर्मचाऱ्यास आवाहन

छत्रपती संभाजीनगर, दि. ३(जिमाका)-छत्रपती संभाजीनगर येथील पोस्टल असिस्टंट पदावरील कार्यरत कर्मचारी स्वप्निल महादेव तुपशेंद्रे हे दि. २४ मार्च २०२५ पासून अनधिकृतरित्या गैरहजर आहेत. याबाबत त्यांना दि. २८ एप्रिल पंजी पत्र व इमेल द्वारे कळवून तात्काळ हजर होण्याच्या सुचना देण्यात आल्या मात्र ते हजर झाले नाहीत. सतत गैरहजर असल्यामुळे त्यांना नियम १४ अन्वये आरोपपत्र दि. १० सप्टेंबर रोजी देण्यात आले ते त्यांच्या घरच्या पत्त्यावर नोंदणीकृत डाकेने देण्यात आले मात्र दिलेल्या पत्त्यावर प्राप्तकर्ता रहात नाही अशी नोंद झाली. त्यासाठी शेवटचा पर्याय म्हणून जाहीर सुचना देऊन त्यांना कोणत्याही कामकाजाच्या दिवशी सकाळी १० ते सायं.६ यावेळात कार्यालयात हजर राहून आपले आरोपपत्र प्राप्त करावे, असे आवाहन सहायक निदेशक डाक सेवा, पोस्टमास्तर जनरल कार्यालय, छत्रपती संभाजीनगर यांनी केले आहे.

०५ - औरंगाबाद विभाग पदवीधर मतदार संघ

प्रारूप मतदार यादी प्रसिद्ध, विभागात एकूण २ लाख ४० हजार ५४९ मतदार

छत्रपती संभाजीनगर (प्रतिनिधि):- भारत निवडणूक आयोगाने दिलेल्या निर्देशानुसार, दिनांक ०१ नोव्हेंबर २०२५ या अर्हता दिनांकावर आधारीत पदबीधर मतदारसंघासाठी नव्याने मतदार याद्या तयार करण्याचा कार्यक्रम घोषित केला आहे. सदर सुधारीत कार्यक्रमानुसार मतदारादीच्या प्रारूप प्रसिद्धीचा दिनांक ०३ डिसेंबर, २०२५ (बुधवार) होता. त्यानुसार प्रारूप मतदार यादी आज प्रसिद्ध करण्यात आली

विभागीय आयुक्त कार्यालयात या कार्यक्रमावेळी विभागीय आयुक्त तथा ०५-आैरंगाबाद विभाग पदवीधर मतदार संघ मतदार नोंदणी अधिकारी जितेंद्र पापळकर, अपर आयुक्त सामान्य प्रशासन तथा सहायक मतदार नर्दणी अधिकारी श्रीमती मंजुषा मिसकर यांच्यासह तसेच राजकीय पक्षांचे प्रतिनिधी उपस्थित होते.

छत्रपती संभाजीनगर जिल्हात एकूण
४६ हजार ४०६ पुरुष, १५ हजार
९०८ महिला व ४ तरीयपंथी असे एकण

६२ हजार ३१८ मतदार आहेत. जालना जिल्ह्यात एकूण २३ हजार ६४८ पुरुष, ५ हजार २७२ महिला तर २ तृतीयपंथी असे एकूण २८ हजार ९२२ मतदार आहेत. परभणी जिल्ह्यात १६ हजार ६३५ पुरुष, ४ हजार ६४ महिला तर १ तृतीयपंथी असे एकूण ३० हजार ७०० मतदार आहेत. हिंगोली जिल्ह्यात ६ हजार ४७६ पुरुष, १ हजार ५२८ महिला असे एकूण ६ हजार ४ मतदार आहेत. नांदेड जिल्ह्यात २३ हजार ८६७ पुरुष, ६ हजार २६४ महिला तर ४ तृतीयपंथी असे एकूण ३० हजार १३५ मतदार आहेत. लातर जिल्ह्यात १७

हजार ४९२ पुरुष, ४ हजार ९९३ महिला तर २ तृतीयपंथी असे एकूण २२ हजार ८८७ मतदार आहे. धाराशिव जिल्ह्यात १६ हजार ७६२ पुरुष, ४ हजार ४७ महिला असे एकूण २० हजार ८०९ मतदार आहेत. बीड जिल्ह्यात ३४ हजार ४८५ पुरुष, १ हजार ६८७ प्राप्त झालेल्या सर्व दावे व हरकती दिनांक ०५ जानेवारी, २०२६ पुर्वी निकाली काढण्यात येणार आहेत. अंतिम मतदार यादी प्रसिद्धी दिनांक १२ जानेवारी, २०२६ (सोमवार) असा निश्चित करण्यात आला असल्याची माहिती प्रशासनाकडन देण्यात आली.

तपोवनातील १८०० झाडांची कत्तल म्हणजे १८ लाख लोकांचा व पशुपक्षांचा श्वास कोँडून हत्याचः सावधान!

२०२७ मध्ये नाशिकमध्ये सिंहस्थ कुंभमेळा होणार आहे. त्याची जोरदार तयारी सुरु आहे. कुंभमेळ्यात सहभागी होणाऱ्या साधू-महंतांच्या वास्तव्यासाठी तपोवनात साधूग्राम तयार केले जात आहे. त्यासाठी तब्बल १८०० वृक्षांची कत्तल केली जाणार आहे म्हणजे निसर्गाची खुली हत्या. या नाशिक मनपा प्रशासनाच्या व सरकारच्या निर्णयाचा साधू-महंतांनी कडाडून विरोध करायला हवा. कारण साधू-महंतांचे वास्तव मुख्यत्वे करून हे वृक्षांच्या सानिध्यात असते. नाशिकच्या तपोवनाचा इतिहास रामायणाशी सुध्दा जुळला आहे. याच तपोवनात भगवान राम, सीता आणि लक्ष्मण यांनी त्यांच्या १४ वर्षांच्या वनवासातील बराचसा काळ याठिकाणी घालवीला होता. त्यामुळे हे पावण स्थळ राज्यासाठीच नाही तर देशासाठी व जगासाठी ऐतिहासिक स्थळ मानल्या जाते. त्याचप्रमाणे याच स्थळी लक्ष्मणाने शूर्पणखेचे नाक कापले होते असेही सांगितले जाते. आपण रामराज्य प्रस्थापित करण्यासाठी अयोध्येत भव्य राममंदिर उभारले ही देशासाठी ऐतिहासिक आणि गौरवशाली बाब आहे. परंतु ज्या तपोवनात भगवान राम, सीता आणि लक्ष्मण यांचा सहवास होता आणि लक्ष्मणाने ज्या ठिकाणी शूर्पणखेचे नाक कापले अशा ऐतिहासिक आणि पौराणिक वास्तव्याला जर मनपा प्रशासन व सरकार १८०० वृक्ष कापून काढीमोड करून नेस्तनाबूत

करीत असेल तर ही कसली रामराज्य प्रस्थापित करण्याची भाषा? तपोवनातील एक जरी वृक्ष कटत असेल तर हा मानवजातीवर, पशुपक्षांवर, निसर्गावर, पौराणिक कथांवर व देशातील जनतेच्या भावनांवर मोठा प्रहार समजल्या जाईल. आपण जेव्हा रामराज्याची कल्पना करतो तेहा सर्वच बाजूंचा विचार सरकारने केला पाहिजे. यात स्वतःचे स्वार्थ साधून चालणार नाही. प्रश्न रहाला साधू महंतांच्या वास्तव्याचा यासाठी अनेक पर्यायी व्यवस्था नाशिक मनपा प्रशासन व सरकार जवळ आहेत. पटांगत, ग्राउंड, शासकीय कॉटेजेस, धर्मसाळा असे अनेक पर्याय आहेत. परंतु साधू महंतांच्या वास्तव्यासाठी तपोवनातील १८०० वृक्षांची हत्या करून साधूग्राम तयार करने म्हणजे निसर्गाची खुली हत्याच म्हणावी लागेल. आज आपण पहात आहेत की, देशासह जगात बदलत्या हवामानामुळे महाप्रलय, सुनामी, अती पाऊस, अती उष्णता यासारखी परिस्थिती निर्माण झाली आहे आणि हा संपूर्ण प्रकार जंगल कटाई व वृक्षतोडीमुळे होत ही बाब सर्वांच्या डोळ्यासमोर आहे तरीही नाशिकमधील ऐतिहासिक तपोवनातील १८०० वृक्षांची कत्तल करत्यासाठी नाशिक प्रशासन व सरकार हिरवी झेंडी देत ही अत्यंत दुर्भाग्य पुर्ण बाब आहे. ही अशी गोष्ट झाली की 'आ बैल मुझे मार' सरकार सांगते की झाडे लावा झाडे जगवा आणि स्वतःच्या प्रदूषणाच्या बाबतीत भारताची चिंता दिवसेंदिवस वाढत्र आहे. वाढत्या प्रदूषणाचे

करायची हा कुठला न्याय म्हणावा! आज एक वृक्ष लावले तर त्याला मोठे व्हायला ५ ते १० वर्षे लागतात आणि नाशिक मनपा प्रशासन व सरकार एकाच वेळेस १८०० वृक्ष कापण्याचा आदेश देत आहे ही फक्त नाशिकलाच नाही तर देशाला घातक सिद्ध होवू शकते. त्यामुळे तपोवनातील वृक्ष तोडण्याच्या पहिले सरकारने हजार वेळा विचार केला पाहिजे की १८०० वृक्षांची जर कत्तल झाली तर मानव व पशुपक्षांवर याचा किती मोठा विपरीत परिणाम होईल याची जाणीव मनपा प्रशासन व सरकार ठेवली पाहिजे. वृक्षांच्या बाबतीत 'हम करे सो कायदा' कोन्हीही सहन करणार नाही हेही सरकारने लक्षात ठेवले पाहिजे. आज देशातील वाढते शहरीकरण व औद्योगिकरणामुळे देशातील अनेक राज्य प्रदूषणाच्या झोन आले आहे आणि आज प्रदूषणाच्या बाबतीत देशाची राजधानी दिल्ली गॅसचेंबर बनली आहे ही बाब जगजाहीर आहे. आज देशातील व राज्यातील वृक्षतोडीमुळे प्रदूषणाच्या बाबतीत भारत अत्यंत गंभीर व धोकादायक स्थितीत आहे. जगातील टॉप १०० सर्वाधिक प्रदूषित शहरांपैकी ६५ शहरे एकत्र भारतातील आहेत. यात मुख्यत्वे करून दरभंगा, आसोपूर, पाटणा, नवी दिल्ली, कोलकाता, मुंबई, हैदराबाद, बंगलूरु, चेन्नई यांचा समावेश आहे. त्यामुळे प्रदूषणाच्या बाबतीत भारताची चिंता दिवसेंदिवस वाढत्र आहे. वाढत्या प्रदूषणाचे

खुलेआम कत्तल सरकारने केली आणि याचे प्रायश्चित्त राज्याच्या जनतेला प्रदूषणाच्या माध्यमातून भोगावे लागत आहेत. त्याच्रप्रमाणे अनेक हिंसक पशु शहराकडे धाव घेत आहेत हा सर्व प्रकार वृक्षतोडीमुळे निर्माण झाला असून भयभीत आहे. हा संपूर्ण प्रकार वृक्षतोडीमुळे निर्माण झाला आहे आणि आता जर तपोवनातील १८०० वृक्ष जर तोडल्या गेली तर याचा मोठा फटका नाशिककरांना भोगावा लागेल. त्यामुळे तपोवनातील एकही वृक्ष कटाणर नाही याची जबाबदारी सर्वप्रथम मनपा प्रशासनने घेतली पाहिजे, मनपा प्रशासन जर आपली मनमानी करीत असेल नाशिकातील प्रत्येक नागरिकांनी या वृक्ष तोडीचा कडाडून विरोध केला पाहिजे. ही आनंदाची गोष्ट आहे की नाशिककर, निसर्गप्रेमी, समाजसेवी संघटना, अनेक राजकीय पक्ष तपोवनातील वृक्ष तोडीच्या विरोधात उभे ठाकले आहे आणि आता या आंदोलनाला मोठे बळ मिळले आहे वृक्षप्रेमी अभिनेते सयाजी शिंदे यांच्यामुळे. तपोवनातील वृक्षतोडीच्या निर्णयाला सडेतोड इशारा देवतांना सयाजी शिंदे म्हणतात की, एक जरी झाड तोडले तर १०० जणांचे बलिदान देवू. त्यामुळे सावधान नाशिक मनपा प्रशासन व सरकार वृक्ष लावने शिका व वृक्ष तोडने टाळा. आज राज्यातील प्रत्येक शहरापासून ३० किलोमीटर अंतरापर्यंत शहरीकरण झालेले आहे. यामुळे लाखोंच्या संख्येने झाडांची

- रमेश लंजेवार, नागपूर.

प्रदूषणावर वेळीच नियंत्रण आणले नाही तर मोठा धोका उद्भवू शकतो

औद्योगिक क्षेत्रासह संपूर्ण क्षेत्रातील प्रदूषणावर नियंत्रण असने अती आवश्यक आहे. कारण भारतातील प्रदूषणाची पातळी दिवसेंदिवस वाढत आहे. औद्योगिकरण तसेच वैयक्तिक पातळीवर प्रदूषणाने अनेक ठिकाणी धोक्याची पातळी ओलांडल्याचे दिसून येते व यामुळे गंभीर परिणाम सुध्दा होताना आपण पहातो. याचा विपरीत परिणाम मानव, पशु-पक्षी, जीव-जंतु, जीवसृष्टी, नैसर्गिक संसाधने, आणि हवामानावर होत आहे. यामुळे च आज आपल्याला स्थल, जल, वायू या तिन्ही ठिकाणी प्रदूषणाचा धोका वाढल्याचे दिसून येते. २ डिसेंबर १९८४च्या रात्री भोपाल जवळील युनियन कार्बाईडच्या कारखान्यातून विषारी वायू गळती होऊन हजारो लोक मृत्युमुखी पडले. हा दिवस भारतसह जगासाठी काळीमा फासणारा ठरला. या दुर्घटनेची आठवण विशेषत: औद्योगिक क्षेत्रासाठी आणि यापुढे अशा घटना घडू नये यासाठी सर्वांनीच काळजी घ्यावी म्हणून २ डिसेंबर हा दिवस भारतात 'राष्ट्रीय प्रदूषण नियंत्रण दिवस' म्हणून पाळला जातो. जगातील औद्योगिक क्षेत्रातील प्रदूषणाशी संबंधित दुर्घटनांमध्ये भोपाल

वायू दुर्घटना सर्वात भीषण आणि महाभयानक समजली जाते. अशाच प्रकारच्या दोन घटना अमेरिकेतील श्री माईल आयलॉड (१९७९) आणि रशियातील चेर्नोबिल (१९८६) या औद्योगिक क्षेत्रातील भयावह घटना घडल्या होत्या. म्हणजेच पृथ्वीसह संपूर्ण जीवसृष्टीला प्रदूषण विनाशकडे नेतांना दिसत आहे. मानव हा बुधीजीवी प्राणी आहे त्यामुळे मानवच प्रदूषणावर नियंत्रण ठेवु शकतो. नद्यांच्या काठावर मानवी संस्कृती विकसित झाली. पुढे त्या मानवाच्याच साक्षीने त्या-त्या पद्धतीने सांस्कृतिक धरोहर घोषित करण्यात आली. परंतु ज्या नद्यांच्या काठावर मानवाने आपले वास्तव्य बनवीले त्या नद्यांमध्ये दुषीत पाण्याचा लोंडा आपल्याला मोठ्या प्रमाणात दिसून येतो. पाण्याच्या दृष्टीकोनातून नद्यांच्या अवतीभवती मोठमोठी गवे वसायची व त्या नद्यांच्या पाण्याचा उपयोग शेतीच्या कामासाठी व पिण्याच्या पाण्यासाठी केला जात असे. परंतु आता परीस्थिती बदलेली दिसून येते. सध्याच्या परिस्थितीत नद्यांच्या अवतीभवती मोठमोठी औद्योगिक वसाहत पहायला मिळते. याच औद्योगिक क्षेत्रातील

दुषीत पाणी नदीत सोडल्या जाते. त्यामुळे आपल्याला आजही अनेक मोठमोठ्या नद्या प्रदूषणाचा गंभीर मार झेलतांना दिसतात आणि यामुळे त्यांच्या आजबाजूचा संपूर्ण परीसरात प्रदूषित देश म्हणून गणना होते ही अत्यंत गंभीर व चिंताजनक बाब आहे. भारतात प्रदूषण ही एक मोठी समस्या असून भारतीय शहरात सरासरी पार्टिक्युलेट मंटर(पीएम कण) २.५ हे ५३.३ मायक्रोग्रॅम आढळले. हे प्रमाण जागतिक आरोग्य संघटनेच्या सुरक्षित मर्यादेपेक्षा १० पट अधिक आहे. हा अहवाल स्वित्तर्लंडची संस्था आयक्यू एअरने दिनांक १४ मार्च २०२३ रोज मंगळवारला 'वर्ल्ड एअर ब्यॉलिटी रिपोर्ट'(जागतिक वायू गुणवत्ता अहवाल) नावाचा आपला अहवाल प्रसिद्ध केला. यावरून आपण समजू शकतो की प्रदूषणाच्या बाबतीत भारत अत्यंत गंभीर व धोकादायक स्थितीत आहे. जगातील टॉप १०० सर्वाधिक प्रदूषित शहरांपैकी ६५ शहरे एकत्र भारतातील आहेत. यात मुख्यत्वे करून दरभंगा, आसोपूर, पाटणा, नवी दिल्ली, कोलकाता, मुंबई, हैदराबाद, बंगलूरु, चेन्नई यांचा समावेश आहे. त्यामुळे प्रदूषणाच्या बाबतीत भारताची चिंता दिवसेंदिवस वाढत्र आहे. वाढत्या प्रदूषणाचे

वाढ होते. त्याला फटाक्यांमुळे प्रदूषण झाले असे म्हणता येणार नाही. आज भारत प्रदूषणाच्या बाबतीत जगात आठव्या क्रमांकाचा प्रदूषित देश म्हणून गणना होते ही अत्यंत गंभीर व चिंताजनक बाब आहे.

भारतीय आयुर्विमा कंपनी म्हणजे 'एलआयसी.' ही पूर्वी भारतीयांच्या जीवनविम्याशी जोडलेली एकमेव कंपनी होती. विमा म्हणजे 'एलआयसी' असे समीकरण झाले होते.

सरकारचा अंगीकृत हा उपक्रम नंतर सरकारचा अतिधार्जिणा झाला, की काय अशी शंका आता घेतली जात आहे.

'एलआयसी'ने त्यावर स्पष्टीकरण देणे आवश्यक असताना मूऱ गिळून गप्प राहिल्यामुळे तिच्याबाबत गेल्या काही दिवसांत येणार्या वेगवेगळ्या बातम्यांमुळे तिची विश्वासाहता पणाला लागली आहे. भारतात 'एलआयसी' च्या गुंतवणुकीबाबत वेगवेगळी चर्चा सुरु आहे. गुंतवणूकदारांना जादा परतावा द्यायचा असेल, तर जिथून जास्त फायदा मिळेल, तिथेच विमा कंपनी गुंतवणूक करील, हे साधे गणित असते. गेल्या काही दिवसांपासून 'एलआयसी'च्या अंबानी आणि अदानी समूहांच्या कंपन्यांत केलेल्या

गुंतवणुकीबरून उलटसुलट चर्चा सुरु आहे. 'एलआयसी'कडे जमा होणाऱ्या एकूण रकमेतील हे प्रमाण किती आणि तिथून यापूर्वी किती परतावा मिळाला, हे सांगण्याची तसदी

'एलआयसी'ने घेतली, ती फक्त 'वॉशिंग्टन टाइम्स'मधील लेखाचा प्रतिवाद करण्यापुरती. देशात सुरु असलेल्या अन्य माध्यमातील बातम्या, युट्यूब चॅनलच तथाकथित विश्लेषण यावर 'एलआयसी' मूऱ गिळून आहे. सरकारच्या दबावाखाली 'एलआयसी' तसे करते, की तिला स्पष्टीकरण देण्यास काही अडचण आहे, हे समजत नाही.

'एलआयसी'वर टीका करणारे त्यांचे आरोप सिद्ध करण्यासाठी कोणताही डेटा शेअर करत नाहीत. ते फक्त निराधार आरोप करतात, तर सत्य काहीतरी वेगळेच असते. अलीकडे, अमेरिकेने व्हिसावर एक लाख डॉलर शुल्क लादले. यामुळे 'आयटी' क्षेत्रात गोंधळ उडाला. स्वाभाविकच, या कंपन्यांच्या शेअर्सवरही परिणाम झाला. १५ वर्षांनंतर, जर एखादी मोठी आपत्ती आली आणि अर्थव्यवस्था अस्थिर झाली, तर कोणती विमा कंपनी तिच्या देण्यास सर्वोत्तम प्रकारे फेडू शकेल? पायाभूत सुविधांसारख्या दीर्घकालीन क्षेत्रात गुंतवणूक केलेली कंपनीच हे आव्हान पेलू शकेल. 'एलआयसी' वर

'एलआयसी'ची विश्वासाहता पणाला

सहा वर्षापूर्वीही अशीच टीका झाली होती. आताही तशीच होत आहे.

ठराविक कंपन्यांत जादा गुंतवणूक केली आणि त्या कंपन्या अडचणीत आल्या, तर त्याचा फटका गुंतवणूकदार कंपनीलाही बसतो. 'एलआयसी'ला ही काही वर्षापूर्वी असाच फटका बसला होता. त्यात सरकारच्या आग्राहामुळे म्हणा किंवा दबावामुळे काही कंपन्यांचे ओझे 'एलआयसी'ला निष्कारण उचलावे लागले आहे, हा इतिहास विसरून चालणार नाही. 'एलआयसी' ने

२०१७ पासून अदानी समूहात अंदाजे ३१ हजार कोटी रुपयांची गुंतवणूक केली आहे. आज त्याचे मूऱ अंदाजे ६५ हजार कोटी रुपये आहे. हे नुकसान नाही तर नफा आहे.

'एलआयसी' ही केवळ एक कंपनी नाही. ती जवळजवळ प्रत्येक भारतीय कुटुंबाशी जोडलेली आहे.

'एलआयसी'च्या विश्वासावर हल्ला झाल्यास भारतातील संस्थांवरील

लोकांच्या विश्वासावर परिणाम होतो. 'एलआयसी' कोणत्याही कॉर्पोरेट गटात तिच्या एकूण निधीपैकी एक टक्क्यापेक्षा जास्त गुंतवणूक करू शकत नाही. प्रत्येक गुंतवणूकीसाठी अनेक पातळ्यांवर छाननी करावी लागते. विमा कायद्यांचे पालन करावे लागते. संचालक मंडळाची मान्यता आवश्यक असते आणि बाह्य

सल्लागारांचा सल्ला घ्यावा लागते. 'एलआयसी' कुठे गुंतवणूक करते हे कोणताही अधिकारी किंवा राजकारणी

ठरवू शकत नाही. 'एलआयसी'चा निधी संपूर्ण अर्थव्यवस्थेत पसरलेला आहे, ही वस्तुस्थिती मांडायला

'एलआयसी' ला काहीच अडचण असण्याचे कारण नव्हते.

अलीकडे, 'एलआयसी'च्या गुंतवणूकीवर अनेक गटांनी टीका केली आहे. यापैकी काही गटांनी 'एलआयसी' तसेच अदानी आणि रिलायन्ससारख्या कंपन्यांना

'जोखीमपूर्ण' असे लेबल लावले आहे.

मीडिया आणि 'सोशल मीडिया'च्या दबावाद्वारे 'एलआयसी'च्या निर्णयांवर प्रभाव पाडण्याचा हा प्रयत्न आहे.

२०१० ते २०१३ दरम्यान, अशाच प्रकारच्या मोहिमांनी भारतातील कोळसा, ऊर्जा, संरक्षण आणि वीज अशा क्षेत्रांना लक्ष्य केले होते. त्यामुळे सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांमध्ये धोरणात्मक गतिरोध आणि मोठ्या प्रमाणात एनपीए (नॉन-परफॉर्मिंग असेट) समस्या निर्माण झाल्या. त्या वेळी कांग्रेसच्या सरकारला आरोपीच्या पिंजऱ्यात उभे करण्यात आले. हे करण्यात आजचा सत्ताधारी पक्ष आघाडीवर होता. त्यामुळे कोल

एसबीआय लाईफ, एचडीएफसी लाईफ, एचडीएफसी, आयसीआयसीआय, कोटक आणि अनेक म्युच्युअल फंड यासारख्या खासगी संस्थादेखील अदानी आणि रिलायन्स सारख्या कंपन्यांमध्ये गुंतवणूक करत आहेत. त्यांची गुंतवणूक 'एलआयसी'पेक्षा समान किंवा कधीकधी त्याहूनही मोठी आहे हे उघड केले जात नाही. केवळ 'एलआयसी'ला लक्ष्य केल्याने गोंधळ आणि अनावश्यक भीती निर्माण होते.

'एलआयसी'ची गुंतवणूक देशाच्या अर्थव्यवस्थेच्या प्रत्येक क्षेत्रात पसरलेली आहे. ती अदानी,

रिलायन्स, टाटा, आदित्य बिल्डिंग आणि इतरांसह तीनशेहून अधिक आघाडीच्या भारतीय कंपन्यांमध्ये गुंतवणूक करते. तिची गुंतवणूक केवळ एक गट किंवा क्षेत्रापुरती मर्यादित नाही आणि या विविधतेमुळे 'एलआयसी'ची गुंतवणूक २०१४ मध्ये १.५ लाख कोटी

रुपयांवरून आज १५.५ लाख कोटी रुपयांपर्यंत वाढली आहे. 'एलआयसी'

या कंपन्यांमध्ये गुंतवणूक करते. कारण त्यांच्याकडे भारतातील काही सर्वात मोठ्या आणि सर्वात मोठी निर्माण होते.

सुविधा मालमत्ता आहेत. वीज वितरण, ऊर्जा नेटवर्क, बंदरे, रस्ते आणि विमानतळ यासारख्या पायाभूत सुविधा

कंपन्या स्थिर आणि सुरक्षित गुंतवणूक देतात. 'वैरेन बफेट'च्या बर्कशायर हॅथवेने अमेरिका आणि कॅनडामध्ये मोठ्या प्रमाणात पायाभूत सुविधा

गुंतवणूकीची उदाहरणे आहेत. भारतात अदानी, रिलायन्स आणि

टाटा सारख्या कंपन्या अशाच प्रकारच्या पायाभूत सुविधा प्रकल्पांमध्ये काम करतात, ज्यांचे 'एप्प रेटिंग'

आहे, अशा गुंतवणूकी

'एलआयसी'साठी दीर्घकालीन, स्थिर आणि सुरक्षित परतावा देतात.

'एलआयसी'ने नेहमीच आपल्या पॉलिसीधारकांचे संरक्षण केले आहे.

यूपीए सरकारच्या काळात 'एलआयसी'ने काही समस्याग्रस्त कंपन्यांमध्ये गुंतवणूक केली; परंतु गेल्या दहा वर्षांत कोणतीही मोठी गुंतवणूक अयशस्वी झाली नाही. 'एलआयसी'ने म्हटले आहे, की 'एलआयसी'चे गुंतवणूक निर्णय बाब्य घटकांमुळे प्रभावित होतात हे आरोप खोटे, निराधार आणि सत्यापासून दूर आहेत. 'एलआयसी'ने कधीही अदानी समूहाच्या कंपन्यांमध्ये

'एलआयसी'च्या गुंतवणूकीसाठी रोडमॅपची रूपरेषा देणाऱ्या 'वॉशिंग्टन टाइम्स'च्या लेखात केलेल्या आरोपांसारखे कोणतेही दस्तावेज किंवा योजना तयार केलेली नाही. वित्तीय सेवा विभाग किंवा इतर कोणत्याही संस्थेची अशा निर्णयांमध्ये कोणतीही भूमिका नाही. 'एलआयसी'ने योग्य तपासणीचे सर्वोच्च मानक सुनिश्चित केले आहेत आणि त्यांचे सर्व गुंतवणूक निर्णय विद्यमान धोरणे, कायदातील तरतुदी आणि नियामक मार्गदर्शक तत्वांचे पालन करून घेतले जातात, जे तिच्या सर्व भागधारकांच्या सर्वोत्तम हितासाठी आहेत. २०१४ पासून भारतातील 'एलआयसी'ने टॉप ५०० कंपन्यांमधील केलेल्या गुंतवणूकीचे मूल्य दहापटीने वाढले आहे. ते १.५६ लाख कोटीवरून १५.६ लाख कोटीपर्यंत पोहोचले आहे. हे मजबूत निधी व्यवस्थापन दर्शवते. ही विमा कंपनी लहान, एकल-उद्देशीय निधी नाही, तर ४१ लाख कोटी रुपयां (५०० अब्ज डॉलरपेक्षा जास्त) च्या मालमत्तेसह भारतातील सर्वात मोठी संस्थात्मक गुंतवणूकदार आहे. ती जवळजवळ प्रत्येक प्रमुख व्यवसाय गट आणि क्षेत्रामध्ये पसरलेल्या ३५१ सार्वजनिकरित्या सूचीबद्ध स्टॉकमध्ये (२०२५ च्या सुरुवातीपर्यंत) गुंतवणूक करते. 'एलआयसी'कडे मोठ्या प्रमाणात सरकारी रोखे आणि कॉर्पोरेट कर्जदेखील आहे. तिचा पोर्टफोलिओ अत्यंत वैविध्यपूर्ण आहे, जो जोखीम वितरित करते. गौतम अदानी यांच्या नेतृत्वाखालील 'एलआयसी'चे अदानी समूहावरील कर्ज हे समूहाच्या एकूण कर्जाच्या दोन टक्क्यांपेक्षा कमी आहे. बळूकरॉक, अपोलो, जपानची सर्वात मोठी बँक मिझाहो, एमयूएफजी आणि जर्मनीची दुसरी सर्वात मोठी बँक डीझेड बँक यासारख्या जागतिक गुंतवणूकदारांनी अलिकडच्या काही महिन्यांत अदानी समूहात गुंतवणूक केली आहे. यावरून जागतिक स्तरावर अदानी समूहावरील गुंतवणूकीवरून आरोपीच्या पिंजऱ्यात उभे केल्यामुळे तिची विश्वासाहता धोक्यात येऊ शकते.

इं